

- створенням умов для самореалізації та самовизначення особистості молодшого школяра;
- установленням суб'єкт-суб'єктних відношень.

Використана література:

1. Амонашвили Ш. А. Как живете дети? / Ш. А. Амонашвили. – М. : “Просвещение”, 1986. – С. 174
2. Бойко В. В. Методика диагностики уровня эмпатических способностей / В. В. Бойко // Практическая психодиагностика. – Самара : Издательский Дом “БАХРАХ”, 1999. – С. 486-492 с.
3. Колеснікова В. Ф. Психологія наступності : Словник-довідник / В. Ф. Колеснікова. – К. : Науковий світ, 2000. – 82 с.
4. Кон И. С. Открытие “Я” / И. С. Кон. – М., 1978. – 367 с.
5. Роджерс К. Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Р. Роджерс. – М. : Прогресс, 1994. – С. 480.
6. B. Górnicka. “Rodzicielski świat” matek i ojców wychowujących dziecko z niepełnosprawnością, w Rodzicielstwo w kontekście wychowania i edukacji / J. Brągiel. P. Kaniok, A. Kurcz (red), wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole, 2013, s. 411.

САКАЛЮК Е. П. Структурный анализ эмпатийной культуры будущих учителей начальной школы.

В статье рассматривается эмпатийная культура будущих учителей начальной школы, выделяются и характеризуются ее структурные компоненты.

Ключевые слова: структура эмпатийной культуры, личностно ориентированная стратегия, педагог-фасилитатор.

SAKALYUK E. P. Structural analysis of empathy culture of primary school teachers.

In this article empathy culture of primary school teachers, characterized its structural components.

Keywords: structure empathy culture, personality oriented strategy, educator and facilitator.

УДК 159.954.4–051:[7.071.2+784.1]

Світайло С. В.
Київський університет імені Бориса Грінченка

**СТАНОВЛЕННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ
У ПРОЦЕСІ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

У статті розглянуто й проаналізовано педагогічні аспекти формування творчої особистості у процесі диригентсько-хорової підготовки з урахуванням соціокультурних реалій сучасності, розкрито роль мистецтва у становленні творчої особистості формується шляхом вироблення у неї наукової картини світу в сфері своєї професійної діяльності. Становлення і розвиток творчої особистості у процесі здобуття нею вищої освіти передбачає формування ініціативності, креативності, здатності моделювати власні дії, оцінювати їх наслідки.

Ключові слова: творча особистість, диригентсько-хорова підготовка, професійна діяльність

Проблема підготовки фахівця як творчої особистості актуалізується сучасними процесами модернізації системи, зумовленими суспільними запитами і потребами і спрямованими на удосконалення системи вищої освіти в Україні загалом. На основі аналізу психолого-педагогічних досліджуваної проблеми [1, с. 142], а також враховуючи практичний досвід диригентсько-хорової підготовки фахівців можна визначити чинники, які суттєво впливають на формування їх як творчих особистостей у вищому навчальному закладі. Так зокрема, О. Леонтьєв наголошував на тому, що реальну основу особистості людини становить сукупність її суспільних відносин із світом, які втілюються під час діяльності [4, с. 201]. Особистісні структури, формуючись у процесі соціалізації людини визначають її поведінку і у сфері фахової діяльності. Таким чином, у процесі професійної підготовки, у майбутніх фахівців формуються основні особистісні складові, завдяки яким вони зможуть повноцінно реалізувати себе у суспільстві: інтелектуально-пізнавальні, ціннісно-аналітичні, діяльнісні, креативні тощо. Вони становлять основу діяльності у сфері практичної самореалізації творчої особистості.

Підготовка фахівців у вищих навчальних закладах спрямована на формування у них не лише високого рівня професіоналізму у певній сфері практичної діяльності, а й на становлення їх як особистостей, здатних творчо вирішувати конкретні питання у сфері своєї професійної діяльності. До цього спонукають потреби сучасного життя. **Meta stammi** – розглянути педагогічні аспекти формування творчої особистості з урахуванням соціокультурних реалій сучасності, розкрити роль мистецтва у цьому процесі. При цьому ми зважали й на те, що суспільні умови не лише сприяють становленню, а й реально потребують відповідного типу творчої людини і відповідних форм її культурної діяльності. Тому й проблему становлення творчої особистості у процесі диригентсько-хорової підготовки варто розглядати в контексті культурно-історичних реалій, тих запитів і потреб, які актуалізують набуті нею знання, її творчий потенціал.

Зберігаючи певні стабільні ознаки, творчість як така на кожному історичному етапі неминує зазнає відповідних модифікацій. Це безпосередньо впливає і на характер мистецької діяльності творчої особистості, у якій розкривається її внутрішній потенціал – природна обдарованість, ініціативність, працездатність, активність, креативність.

Варто наголосити й на тому, що на нинішньому історичному етапі переважного розвитку набуває розважальне музичне мистецтво. Сформувалась своєрідна індустрія розваг, і на це не можна не зважати, розглядаючи проблему творчої особистості сучасного фахівця у сфері музично-педагогічної діяльності. Загалом мистецтво, формуючи творчу особистість не обмежується впливом лише на естетичну свідомість. Твори мистецтва здебільшого містять у своєму змісті філософські ідеї та узагальнення, певну наукову інформацію, політичні ідеї, моральні

настанови. Ці складові поєднуються в художній тканині авторською позицією митця, його світоглядом, внаслідок чого вони здатні забезпечувати універсальний вплив мистецького твору на формування особистості. Складний за змістом і формою, художній твір вимагає значних інтелектуальних та емоційних зусиль при його сприйманні, своєрідної співпраці читача і автора.

Мистецтво є потужним засобом формування ціннісної сфери творчої особистості, орієнтуючи її на вироблення самостійного погляду на світ, формуючи творче сприйняття мистецького твору [6, с. 52]. За допомогою художника реципієнт засвоює певні ідеали, погляди, переконання і таким чином переживає процес їх формування. Сучасні дослідники (Е. Володин, О. Лармин) рішуче відходять від догматичних, заідеологізованих поглядів на мистецтво як на специфічний і ефективний засіб, своєрідний “інструмент”, за допомогою якого, мовляв, людина легше і краще засвоює вироблені суспільством (а по суті, нав’язувані офіційною ідеологією) певні світоглядні установки. Такий погляд досить грубо спрощував не лише сутність мистецтва і його виховну функцію, а власне й сам механізм впливу мистецтва на суспільну й індивідуальну свідомість. Роль мистецтва значно складніша, його вплив на свідомість, безумовно, більш опосередкований, адже воно в активній взаємодії з філософією, наукою, мораллю, іншими формами суспільної свідомості самостійно розкриває і узагальнює закономірні зв’язки дійсності у їх відношенні до людини, її інтересів, устремлень, ідеалів [2; 3].

Мистецтво завжди прагне до художніх узагальнень світоглядного рівня і характеру. Воно є вираженням в художніх образах сучасної свідомості, сучасної думки про значення і мету життя, про шляхи людства, про вічні істини буття. Своїми вершинними воно тяжіє до філософічності, до глобального мислення, до вирішення загальносвітових проблем і пізнання таємниць буття, до усвідомлення стану світу. При цьому йдеться не про тотожність мистецтва і філософії, не про засоби виразності – вони різні у філософії і мистецтві – а про моделі мислення художника і філософа. Однопорядковість таких моделей мислення найвиразніше проступає у сфері світоглядних узагальнень, зокрема вона (однопорядковість) стосується тих світоглядних категорій, в яких відношення “людина – світ” на раціональному рівні органічно поєднується з його переживанням в духовних почуттях. Отже, йдеться саме про мистецтво.

В найзагальнішій формі єдність пізнання і переживання світу як світоглядного духовно – практичного відношення виражене в категорії ідеалу. У мистецтві ідеал виконує роль системотворчого ядра. Тому цілком логічно, що такі форми естетичного узагальнення, як прекрасне, піднесене, трагічне, комічне можна розглядати як категорії художнього мислення не лише однопорядкові, а й однотипні з категоріями світогляду як духовно-практичної свідомості.

Мистецтво гармонізує світоглядну свідомість особистості, формує

ідеали, впливає на чуттєво-емоційну сферу свідомості. Воно представляє перед особистістю істину і моральний обов'язок як моральні цінності. На основі цього формується і світоглядна культура особистості, яка здатна об'єднати єдиними принципами спосіб мислення, чуття і дії особистості та забезпечити оптимальне її функціонування

Підготовка фахівця в системі вищої освіти вимагає становлення творчої особистості. У цьому процесі, крім набуття власне професійних знань, принципове значення надається розвитку емоційно-чуттєвої сфери світовідчуття. Саме у цій сфері знання перетворюються на переконання, а далі – на стимул і мотив до дії, тому емоційний чуттєво-конкретний зміст мистецтва постає важливим чинником становлення творчої особистості. Специфічно відтворений у мистецькому творі естетичний світ є тією сферою, в якій світовідчуття сприймає і засвоює сутність явищ, зв'язки між ними, а отже, й сутність світу, явленого в художньому творі. У мистецтві такі універсальні зв'язки постають на рівні індивідуального, особливого, конкретного, а не всезагального, що значно увиразнює їх для сприймання.

Цілісна система художніх образів твору, авторська позиція дозволяють світовідчуттю виявляти в індивідуальному цей всезагальний смисл, певні закономірності людського буття. Однак мистецький твір не можна розглядати як ілюстрацію до певної світоглядної концепції і ширше – до світоглядної теорії. Тому для особистості мистецтво не може замінити власне теоретичних знань, однак, зосереджуючи увагу слухача (читача, глядача) на певних світоглядних принципах, мистецтво формує їх переконання. А на основі знань і переконань формується творче начало особистості. Адже здатність студента до самостійного відкриття такої всезагальності змісту і значення твору, глибина їх розуміння свідчать про його готовність сприймати смисл, закладений митцем в особливому, як основу для творчого саморозвитку. З цього погляду, мистецькі твори є одним з найпотужніших чинників впливу становлення творчої особистості. І хоч мистецтво не вирішує проблем її системного формування, все ж принципове значення художніх творів у цьому процесі є незаперечним.

Професійне самовираження співака і диригента хору зумовлюється свідомим набуттям ціннісної системи його особистості (ціннісні орієнтації, професійний ідеал, життєві спрямування, світовідчуття та світосприймання [9, с. 69]. Іншими словами, йдеться про формування творчої особистості, здатної до творчого самовираження, а отже, й про завдання диригентсько-хорової підготовки сучасних фахівців.

Загалом проблемі формування творчої особистості в педагогічній науці, зокрема в музичній педагогіці, присвячено значну кількість наукових праць. І все ж, щоразу, коли фахівці наголошують на необхідності оптимізувати, удосконалити, модернізувати диригентсько-хорову підготовку в системі вищої освіти, йдеться передусім про формування широко ерудованої, творчо оригінальної особистості, підкреслюється, що професійного успіху досягають "... не тільки і не стільки висококваліфіковані

фахівці, скільки яскраві професіонали-особистості, здатні до індивідуального творчого самовираження, самостійного, своєрідного осмислення і вирішення професійних проблем” [7, с. 64].

Власне, на цьому наголошують і відомі діячі в галузі хорового виконавства. Серед першорядних завдань сучасної підготовки хорових диригентів вони вважають формування в них оригінального творчого мислення, здатності до індивідуальної інтерпретації хорових творів, готовності актуалізувати у своїй виконавській творчості хорові твори, що належать до різних історичних пластів хорової культури (національної і світової), розкриваючи їх універсальний смисл, підкреслюючи моменти, співзвучні сучасності, не порушуючи при цьому їх первинності, їх естетичної природи. Безумовно, що, крім суто спеціальних професійних умінь і навичок диригента, тут першорядну роль відіграє його творче начало як фахівця, його концептуальне розуміння сутності конкретних хорових творів, мистецтва загалом. Т. Смирнова цілком справедливо вважає, що у наш час назріла суперечність “... між сучасними вимогами до професії, до особистості співака і диригента хору, особистісною природою художньої творчості і практикою пануючого технократичного підходу до визначення мети і змісту підготовки відповідних фахівців. Вирішення її вимагає сучасного підходу до змісту і педагогічних умов диригентсько-хорової підготовки студентів [7, с. 64].

Серед педагогічних умов, які забезпечують належний рівень вирішення такої суперечності, слід назвати як найголовнішу – упровадження нових методик викладання фахових дисциплін (передусім фундаментальних і професійно-орієнтованих) в системі диригентсько-хорової підготовки. Необхідно визначитися зокрема з такими методологічними принципами, як: комплексне вивчення мистецької творчості, мистецтва як цілісного динамічного процесу, що передбачає аналіз окремих мистецьких явищ в контексті історичного розвитку художніх методів, стилів і форм; урахування взаємодії різних видів мистецтв, внаслідок якої відбувається транспонування, перекладення твору з мови одного виду мистецтва на мову іншого, що в хоровому мистецтві може конкретизуватися зокрема як взаємодія слова і музики; дослідження явищ національної культури на тлі і в контексті світової, тобто як органічної складової загального мистецького процесу.

Кожна навчальна дисципліна має свої мету і завдання: одні з них передбачають вивчення історико-культурних аспектів мистецьких явищ шляхом виявлення загальних і специфічних закономірностей розвитку музичного мистецтва, інші – збагачують методику аналізу музичного твору, способи його інтерпретації чи набуття практичних навичок роботи над виконанням вокально-хорового твору. Така комплексність диригентсько-хорової підготовки фахівців спрямована на формування у них здатностей розглядати конкретне художнє явище в контексті історії хорового мистецтва, розвитку мистецьких стилів, у процесі еволюції художніх форм.

На цьому шляху відкривається можливість вибудувати історію типів музичного мислення, пов'язаних з основними епохами мистецтва і з універсальними для всіх видів мистецтва спільними типами художнього мислення (такі типи змінювались залежно від переважання в одних із них елементів раціоналістичних, в інших – експресивно-емоційних або ж гармонійного синтезу цих елементів).

Таким чином, у процесі диригентсько-хорової підготовки творча особистість формується шляхом вироблення у неї наукової картини світу в сфері своєї професійної діяльності. Така наукова картина світу ґрунтується на системі набутих нею фахових знань, на усвідомленні естетичної сутності й цінності мистецьких творів, на виробленому у процесі її життєдіяльності естетичному ідеалі, як уявленні про смисл і мету мистецької творчості, про шляхи і засоби їх реалізації, як певна позиція творчої особистості.

Становлення і розвиток творчої особистості у процесі здобуття нею вищої освіти передбачає формування у неї ініціативності, креативності, здатності моделювати власні дії, оцінювати їх наслідки. Власне, на цих аспектах цієї важливої характеристики особистості наголошують сьогодні більшість дослідників проблем професійної освіти.

Використана література:

1. *Абдуллин Э. Б.* Методологический анализ проблем музыкальной педагогики в системе высшего образования / Э. Б. Абдуллин. – М. : Прометей, 1990. – 186 с.
2. *Володин Э. В.* Искусство и мировоззрение / Э. В. Володин. – М. : МГУ, 1983. – 186 с.
3. *Лармин О. В.* Искусство и молодёжь / О. В. Лармин. – М., 1980, 126 с.
4. *Леонтьев А. Н.* Избранные психологические произведения : [в 2-х т.] / А. Н. Леонтьев. – М. : Педагогика, 1983. – Т. 2. – 320 с.
5. *Олексюк О. М.* Формування духовного потенціалу студентської молоді : монографія / Олексюк О. М. – К. : КДК, 1996. – 253 с.
6. *Олексюк О. М.* Духовні почуття в структурі творчої особистості майбутнього фахівця-музиканта / О. М. Олексюк // Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. праць. – К. : КНПУ, 1999. – Вип. 2. – С. 50-54.
7. *Смирнова Т. А.* Вища диригентсько-хорова освіта у Україні: минуле і сучасність. – Харків : Константа, 2002. – 256 с.

СВИТАЙЛО С. В. Становление творческой личности в процессе дирижерско-хоровой подготовки.

В статье рассмотрены и проанализированы особенности формирования творческой личности в процессе дирижерско-хоровой подготовки с учетом социокультурных реалий современности, раскрыта роль искусства в становлении творческой личности путем овладения ею научной картиной мира в сфере своей профессиональной деятельности. Становление и развитие творческой личности в процессе получения им высшего образования предполагает формирование инициативности, креативности, способности моделировать свои действия, оценивать их последствия.

Ключевые слова: творческая личность, дирижерско-хоровая подготовка, профессиональная деятельность.

SVITAYLO S. V. Formation of the creative person in the process of conductor-choral preparation.

In the article there are considered and analyzed aspects of a creative personality in the process of conductor-choral preparation in the light of socio-cultural realities, disclosed the role of art in the formation of a creative personality is formed through the development of her scientific picture of the world in the sphere of their professional activity. The formation and development of a creative personality in the process of obtaining their higher education involves the creation of initiative, creativity, ability to model their own actions, to evaluate their consequences.

Keywords: *creative person, conductor-choral preparation, professional activity.*

УДК 37.091.33–028.22:811.111

**Скуратієвська Г. С.
Київський університет імені Бориса Грінченка**

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ НАОЧНОСТІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Застосування наочності пов'язано з пошуками методів навчання, навчанням студентів мислити поняттями та категоріями. Наочність в навчальному процесі сприяє гармонійному розвитку студентів, оскільки долається суперечність між внутрішньою теоретичною діяльністю і зовнішньою, чуттєвою, практичною діяльністю.

Ключові слова: *наукове дослідження, візуальна грамотність, засоби зовнішньої наочності, моделі-опори, підстановчі вправи, ключове поняття, наочне навчання.*

Наочність у наукових дослідженнях надає науковим положенням реального, об'єктивного змісту, свідчить про їхню істину та доказовість. Без аналізу фактів і явищ важко робити якісь узагальнення, відкривати закономірності та істини. Застосування наочності пов'язано з пошуками методів навчання, навчанням студентів та учнів мислити поняттями і категоріями, вимагає від них ґрунтовної науково-педагогічної підготовки. Рівень цієї підготовки передбачає оволодіння візуальною грамотністю. У межах цього напрямку сучасної педагогіки досліджується проблема розвитку навичок користування візуальною та аудіовізуальною інформацією. Педагогічна концепція візуальної грамотності ґрунтується на положеннях про значущість зорового (візуального) сприймання для людини у процесі пізнання світу і свого місця в ньому, провідну роль образу в процесах сприймання й розуміння, необхідність підготовки свідомості людини до діяльності в умовах зростання інформації життя.

У процесі навчання зв'язного іншомовного мовлення у студентів та учнів виникають труднощі, пов'язані з розкриттям предмета висловлювання, з формуванням суджень і утриманням їх у пам'яті в логічній послідовності, а також з підбором мовних засобів для формування і формулювання думок у формі цих суджень. З аналогічними труднощами студенти та учні стикаються й під час зв'язного говоріння рідною мовою.